

När världen krymper måste biblioteket bli större

EN RAPPORT OM DET MÅNGSPRÅKIGA BIBLIOTEKET
– UTVECKLING AV INTERKULTURELLA MÖTESPLATSER, ETT ESF-PROJEKT

Kultur i Väst

INNEHÅLL

**Inledning till UNESCO'S
Folkbiblioteksmanifest
sid 5**

**Folkbiblioteken har ett
samhällsuppdrag av stora mått
sid 6**

**Projektet har gett
framgångsrika metoder
sid 14**

**Mer om det
mångspråkiga biblioteket
sid 20**

KONSTEN ATT SKAPA EN dynamisk interkulturell mötesplats

NÄR VÄRLDEN KRYMPER måste biblioteket bli större, öppna sig för det globala och samtidigt vara en trygg plats i vardagen. Att skapa detta kosmopolitiska allrum är en utmaning och nödvändighet för varje kommun. Med denna kortfattade slutrapport från projektet "Det mångspråkiga biblioteket – utveckling av interkulturella mötesplatser" vill vi förmedla en tro på och kunskap om bibliotekets unika möjligheter att vara en dynamisk kraft i skapandet av ett samhälle där mångfald är en rikedom. Vi hoppas inspirera till att frågan om bibliotekets sociala ansvar och då speciellt vad gäller integration i vid bemärkelse, lyfts upp på dagordningen och ges den vikt den förtjänar.

Det är inte lätt att förändra – varken institutioner eller vad som ska betraktas som kulturarv. Viljan och kraften till förändring finns hos politiker och andra som önskar ett samhälle som håller samman och utvecklas positivt och även hos dem som nu saknar röst och inflytande.

Men det finns också de som själva har intresse av att hindra förändring och de som hålls tillbaka av traditioner och institutioner.

"Det mångspråkiga biblioteket – utveckling av interkulturella mötesplatser", har finansierats av Europeiska Socialfonden. Syftet med kompetensutvecklingsprojektet har varit att inspirera till lokalt förändringsarbete genom att förmedla kunskap, metoder och kontakter användbara i ett engagemang för att påverka attityder och verksamhet i bibliotek och närsamhälle. Projektet har pågått från september 2009 till februari 2011 och målgrupp har varit bibliotekspersonal i Västra Götaland. Beprövade metoder har rekommenderats och i flera fall vidareutvecklats under projekttiden. Samverkan har lyfts fram som nyckeln till framgång då det gäller att förverkliga och konkretisera allt tal om biblioteket som mötesplats.

Projektet har genomförts i samarbete med en rad institutioner och organisationer. Nätverk har skapats, som förhoppningsvis utvecklas vidare till ömsesidig nytta och glädje.

Ett mångfaldigt tack till alla som har deltagit, för allt engagemang, all gemenskap och utbyte av information, erfarenhet och kunskap!

Göteborg i mars 2011

Ingrid Atlestam   Bengt Källgren   Lisbeth Stenberg

FERRANT
TORRENT
LA VIDA EN EL ADIUSHO
FINALISTA PREMIO PLANETA 2004
EN EL ABISMO
LA VIDA

DONIS BERANI
PAPAGALLI
NE DOGANE

TAMMI

ISBN: 978-84-01-41111-1
KNOX: 978-84-01-41111-1
ISBN: 978-84-01-41111-1

Frihet, välfärd, samhällelig och personlig utveckling är grundläggande mänskliga värden. De kan bara förverkligas genom välinformerade medborgare med möjlighet att utöva sina demokratiska rättigheter och därigenom spela en aktiv roll i samhällslivet.

Medborgarnas eget deltagande i utvecklingen av demokratin är beroende av fullgod utbildning samt fri och oberoende tillgång till kunskap, tankar, kultur och information.

Folkbiblioteket som lokalt kulturcentrum utgör en grundförutsättning för ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling för den enskilde och för olika grupper i samhället.

(Inledningen till UNESCO:s Folkbiblioteksmanifest senaste version 1994)

FOLKBIBLIOTEKEN HAR ETT samhällsuppdrag av stora mått

FOLKBIBLIOTEKETS FUNKTION är ytterst komplex och många försök görs att beskriva den. Men oftast lyfts bara fram någon eller några delar, beroende på vad som för tillfället är i fokus. Just nu är det biblioteket som mötesplats, lärcentrum, informationscentral, upplevelserum samt läs- och integrationsfrämjande arbete och biblioteket som tillväxtfaktor. Det är delar av verksamheten, som man från bibliotekets sida, uppfattar att brukare och uppdragsgivare har behov av och efterfrågar.

I det så kallade offentliga samtalet och i åtskilliga enkätundersökningar framkommer däremot en mycket mer begränsad bild av biblioteket och då främst som skönlitteraturens bevarare, ett tyst, lugnt och nödvändigt kulturrens vardagsrum. Det uppstår därför lätt en motsättning mellan bibliotekets professionella företrädares mer mångfasetterade syn och den allmänna opinion, som författare och kulturskribenter gärna ser sig företräda. Men de politiker och tjänstemän, som har makten över och ansvaret för vilken väg biblioteken går, saknas oftast i debatten.

Förhoppningsvis kan projektet ”Det mångspråkiga biblioteket” leda till att frågor kring bibliotekets samhällsuppdrag och sociala ansvar lyfts upp och kommer med på den politiska dagordningen.

Folkbiblioteket har, såväl historiskt som enligt bibliotekslagen och UNESCO-manifestet, ett samhällsuppdrag som är större än summan av alla enskilda brukares önskemål.

Individuell valfrihet – till för alla

Det hela är egentligen enkelt, folkbibliotekets uppdrag har alltid varit att överbrygga informations- och kunskaps-

klyftor, vare sig de beror på sociala, geografiska, ekonomiska, språkliga eller andra faktorer.

Efter förra sekelskiftet 1900 satsades stora resurser på utbildning och folkbildning. Det offentliga byggde nya skolor, bibliotek och museer. Folkrörelsebiblioteken fick statligt stöd. Det skapades en infrastruktur för kultur och kunskap som vi i stort sett levvt med sedan dess. För 100 år sedan fanns det konkurrerande ideal om vad som skulle vara innehållet i det som skulle spridas ”till folket”. Idag har mycket ändrats och det behövs en ny infrastruktur för digital delaktighet och större möjligheter att öppna kulturrens arenor och institutioner för nya röster och möten.

I det lokala biblioteket handlar det om, det som internationellt kallas ”Community librarianship”, att anpassa verksamheten till dem som bor eller arbetar i närområdet. Detta förutsätter en ständigt pågående omvärldsanalys och en stark förankring i lokalsamhället med en kontinuerlig dialog och samverkan med såväl brukare och beslutsfattare, som andra aktörer i området. Biblioteket ska vara en självklar del av ett lokalt utvecklingsarbete.

Det är också nödvändigt att bibliotekspersonalen engagerar sig och håller sig à jour med pågående debatter, utredningar, forskning, nätverk och projekt för att bibehålla och öka sin kompetens och ge sitt bidrag till en gemensam utveckling av folkbiblioteken. Just detta har varit syftet med projektet ”Det mångspråkiga biblioteket – utveckling av interkulturella mötesplatser” och förhoppningen är att det inspirerar till fortsatt utveckling av mångspråkig biblioteksverksamhet såväl lokalt som regionalt och nationellt.

Integration, tillväxt, mötesplats och alla dessa andra för tillfället gällande honnörssord används biblioteksinternt och uppåt i organisationen, när man vill ha pengar och i texter som denna. Men vem skulle gå till ett bibliotek som

Русский

رؤية

marknadsför sig som en tillväxt- och integrationsfrämjande mötesplats? Att det fungerar som en sådan är en bieffekt av det egentliga uppdraget, ”att ge fri och jämlik tillgång till kunskap och information”.

Undersökningar i såväl USA som Storbritannien och Danmark bekräftar antagandet att biblioteken betyder oerhört mycket speciellt för minoriteter och grupper som av någon anledning ses som svaga och utanför i majoritetssamhället. Biblioteket är för många helt enkelt det självklara och ofta enda tänkbara valet både som plats att vara på och som informations- och inspirationskälla. Men inte heller detta är vad besökaren har i bakhuvudet då den använder bibliotekets service. Ingen människa är i sig en representant för en social, kulturell eller etnisk grupp, utan alla är unika. Till biblioteket kommer besökaren som individ och ska då givetvis ses som sådan, inte som tillhörig någon grupp eller kategori. Bibliotekets uppdrag, att vara till för alla och att överbygga klyftor, gäller var och en, kunskap och information kan bara finnas hos en person inte en grupp. Bibliotek är en oslagbar genial kostnadseffektiv kollektiv lösning på individuella behov till gagn för helheten.

Interkulturell mötesplats

I biblioteksvardagen har den majoritet av medborgarna, som är biblioteksanvändare, var och en sin bild av vad ett folkbibliotek är och ska vara. Det är till biblioteket man går för att få hjälp med läxor, läsa sitt hemlands tidningar, få hjälp att fylla i blanketter, låna böcker om det mesta på det språk man helst läser, släktforska, träffa kompisar, spela schack, bara sitta och vara, delta i kultur-evenemang, lära sig använda dator, få hälsoråd, kolla tidskriftsfloran, lära sig svenska eller något annat språk, se utställningar, ja, uppräknningen kan bli oändlig. Sammantaget innebär detta att biblioteket är vad man brukar kalla en lågintensiv mötesplats, ett ställe där var och en är välkommen och kan använda resurserna utifrån sina behov tillsammans med andra men utan något krav på interaktion. Forskning visar att den formen av mötesplats är mer

integrationsfrämjande än en högintensiv, som till exempel en föreningslokal eller annat ställe där man förutsätts ha ett gemensamt intresse.

Idag har såväl religionen som de stora ideologierna förlorat mycket av sin makt som orienteringssystem i Sverige. Det vill säga det som ger livet en gemensam mening för de flesta och på det sättet håller samman samhället. Man söker nu något annat, inte längre ett svar utan många och biblioteket är mångfaldens arena. Att denna plats verkligen är tillgänglig och välkomnande för alla kan vara livsavgörande i en tid då det samtidigt finns en tendens att söka enkla lösningar för att slippa nyanser och kompromisser i en alltmer komplicerad värld.

Denna kunskapens och upplevelsens arena är en av de viktigaste institutionerna för att hålla samman en ”mångkulturell” verklighet. Biblioteket ger möjligheter till utveckling av en mer interkulturell struktur, vilket är en nödvändighet för att kunna tillvarata den rikedom som mångfalden innebär för såväl individ som samhälle. Det gäller att se ”kulturer” inte som isolerade korallrev, som växer och rotar sig på samma plats och där den nu levande generationen förutsätter de tidigare, utan som magnetfält, som ständigt förändras och påverkar varandra. Det innebär att kultur ses mer som kommunikation och framtid än som tradition och historia. Korallperspektivet och magnetfältsperspektivet är två olika sätt att analysera samma verklighet. I vissa sammanhang är den ena teorin att föredra framför den andra, och då är magnetfältssynsättet det man måste tillämpa för att kunna förstå och hantera ett ”mångkulturellt” samhälle. Det är väldigt få länder på jorden som bebos av ”ett folk” och med den moderna tekniken är ett gemensamt territorium ännu mindre nödvändigt för att hålla samman en delkultur i den numera alltmer gemensamma, kosmopolitiska, världskulturen. Vi är alla del av många olika ”kulturer”. En 25-årig lesbisk bibliotekarie bosatt i Sverige med en finsk mor och en indisk far från Uganda, vegan, socialist och buddist och med den gamla indianska vävnadstraditionen som sitt största fritidsintresse går inte att förstå utifrån korallperspektivet, går inte att kategorisera entydigt.

Det viktigaste är att maximera möjligheterna att kommunicera över alla ”kulturgränser”, att skapa ett så stort

”

En 25-årig lesbisk bibliotekarie bosatt i Sverige med en finsk mor och en indisk far från Uganda, vegan, socialist och buddist och med den gamla indianska vävnadstraditionen som sitt största fritidsintresse går inte att förstå utifrån korallperspektivet, går inte att kategorisera entydigt.

//

Folkbiblioteket framstår som den rationella självklara lösningen, när det gäller att tillfredsställa till synes motsatta intressen och behov och att samtidigt, i samverkan med andra organisationer, skapa en gemensam mångfald.

---

gemensamt kulturellt och socialt gränssnitt som möjligt, att arbeta för största möjliga interkulturalism. Självklart är biblioteket en nödvändig del av ett sådant gemensamt gränssnitt samtidigt som det ger var och en möjlighet att odla sin egen korall. Folkbiblioteket framstår som den rationella självklara lösningen, när det gäller att tillfredsställa till synes motsatta intressen och behov och att samtidigt, i samverkan med andra organisationer, skapa en gemensam mångfald. Biblioteket kan vara en arena, för många röster som tillsammans formar nya lokala identiteter och historia.

Att äga ett språk och en teknik

Grundförutsättningen för att biblioteket ska lyckas med sitt brobyggande uppdrag är språket, förmågan att kommunicera, att utbyta tankar, förmedla information och kunskap, att diskutera och fatta beslut.

Enligt undersökningar är det drygt tjugofem procent av landets befolkning som på grund av olika läs- och skrivsvårigheter inte kan ta till sig en text på normalprosa. Allt måste göras för att stötta denna grupp, eftersom förmågan att läsa och skriva är avgörande för en individs möjligheter i ett, genom IT-utvecklingen, alltmer textbaserat samhälle. Håri ligger en stor utmaning för biblioteken. Personer med språksvårigheter och låg utbildning är ofta ännu inte biblioteksanvändare. För att nå dem räcker inga bekväma sociala media, utan biblioteket måste, som det hette på 1970-talet, ”jobba uppsökande”, utanför biblioteksrummet och dataskärmen ”in reality”. Inom projektet ”Det mångspråkiga biblioteket” har flera exempel på framgångsrikt uppsökande arbete lyfts fram.

Biblioteken har varit snabba att ta till sig den nya tekniken, webbsidor, bloggar, twitter, facebook etcetera. Visst är biblioteken där och det är bra, men var är brukarna? IT-tekniken har skapat en ny klyfta, den mellan dem som hittar rätt i informationssamhället och de som surfar vilse eller inte ens är med på banan. Satsas det inte på att få alla med på kunskapens digitala vägar, så är risken att biblioteket istället bidrar till ökande klyftor, som till sist inga bredband i världen kan överbygga. En och en halv miljon av landets

invånare bedöms stå utanför IT-samhället och många av dem har kommit till Sverige som vuxna. Alla förväntas fixa mer och mer på nätet, det blir både billigare och enklare för myndigheter och handel. Dessutom ger nätet enorma möjligheter för den som vill hålla kontakt, få nyheter och kommunicera med ett tidigare hemlands språk och kultur. Den som varken har kunskapen eller tillgången vad gäller datorer hänvisas till biblioteket. Detta hör man från allt fler håll, såsom exempelvis arbetsförmedlingen, försäkringskassa och socialtjänsten, ja, även politiker. Denna utmaning måste folkbiblioteken anta, ordna enkla kurser, hjälpa och handleda när så behövs. Projektet ”Det mångspråkiga biblioteket” har förmedlat erfarenheter från bibliotek som jobbat länge med enkla datakurser och handledning. Kursmoment om olika språkverktyg och mångspråkiga möjligheter på nätet har också ingått.

Många i konflikt med alla?

På 1970-talet fanns en livlig diskussion om att biblioteken skulle vara allaktivitetshus, en plats för alla människor och alla aktiviteter. Samtidigt skulle biblioteket jobba uppsökande på arbetsplatser, fängelser, sjukhus, vårdinrättningar och andra institutioner. Då var allt möjligt, man såg inga ekonomiska begränsningar och massor av bra verksamheter. Men så kom den ekonomiska krisen i slutet av 1970-talet och sedan har det mest handlat om att prioritera bort.

Idag finns en stark trend att utveckla biblioteken till en mer allmän kulturarena, åter byggs det kulturhus och man vill öppna för alla slag av verksamheter för att få så många som möjligt att komma till ”biblioteket”. En mer eller mindre omfattande biblioteksverksamhet blir del av en större mix, vilket givetvis är fantastiskt bra.

Men ”många” kan hamna i konflikt med ”alla”. De personer och grupper vars biblioteksutnyttjande kräver resurser utöver vad som ”de många” kan tänkas efterfråga blir det jämförelsevis dyrare att anpassa biblioteksservicen för. Enligt bibliotekslagen ska biblioteken speciellt ta hänsyn till behoven hos ”funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter”.

Här finns hur mycket som helst att göra, men vad är rimligt, vad får det kosta? Dessa frågor måste varje bibliotek ställa sig och göra en omvärldsanalys, kolla vilka behov som kan tänkas finnas och göra en resursavvägning, som man kan stå för i relation till manifestet och lagen. Om man som politiker bedömer verksamheten efter trubbiga mått som utlånings- och besöksiffror missar man att utvärdera hur biblioteket klarat sitt samhällsuppdrag.

Det lokalglobala biblioteket

Flerspråkighet är en rikedom för såväl individen som samhället, förutsatt att möjlighet finns att befästa och vidareutveckla såväl svenskan som andra modersmål och studiespråk.

I åtskilliga kommuner och stadsdelar är det många som har behov som handlar om språk. Det vill säga att lära sig svenska och knäcka alla koder, såväl kulturella som byråkratiska, i det svenska samhället och att hålla kontakt med modersmålet och den kultur det är knutet till. Detta är något som måste få kosta för biblioteken. Det är betydligt dyrare att hålla med mediabestånd; böcker, tidningar, tidskrifter med mera, på tjugo språk istället för ett.

Retorik om vikten av det mångspråkiga biblioteket för att ge möjlighet såväl att bevara och vidareutveckla ursprungsspråken, som för att hitta vägar in i det svenska samhället, saknas inte. Men få kommuner köper lexikon och språkkurser i tillräcklig omfattning och bygger systematiskt upp omfattande mediabestånd på till exempel arabiska, persiska, kinesiska och ryska på bekostnad av utlåningsfrämjande inköp som deckare, cd och spelfilm. Ännu färre, har politiskt beslutade resurstillskott just för den mångspråkiga verksamheten. Dock är det varje kommuns eget ansvar att bygga upp det mediabestånd som motsvarar kommuninvånarnas behov, även när det gäller media på andra språk än svenska. Internationella bibliotekets och Kultur i Västs roll är att stå för viss komplettering och kompetens.

Inom projektet ”Det mångspråkiga biblioteket” har

media behandlats i olika sammanhang. Det har bland annat handlat om urval av utländsk litteratur, behovet av språkinlärningsmedia, LL-böcker, talböcker och databaser.

De med annan språklig bakgrund än svenska är ”överrepresenterade” bland biblioteksbesökarna och använder fler av bibliotekets funktioner och tjänster än de sedan generationer svenskspråkiga, vilket är en självklarhet eftersom man som ny i landet har fler informations- och kunskapsklyftor att överbrygga, därav bibliotekslagens prioritering som det gäller för kommunerna att leva upp till.

En viktig uppgift för projektet ”Det mångspråkiga biblioteket” är att skapa insikt om att Sverige förändrats, att medvetandegöra bibliotekspersonalen och beslutsfattarna om att biblioteket är en del av en ny verklighet, att det inte längre handlar om att någon eldsjäl ska bedriva något slags ”invandrarverksamhet” vid sidan om den ordinarie, utan att biblioteket är och ska utvecklas som en dynamisk kosmopolitisk mötesplats i tid och rum mitt i samhället.

Att gå vidare och utveckla

Projektet ”Det mångspråkiga biblioteket – utveckling av interkulturella mötesplatser” har avsett kompetensutveckling för bibliotekspersonal i Västra Götaland. Genom kurser, inspirationsdagar och en bred informationsspridning har personalen fått del av metodutveckling och goda exempel från bibliotek såväl i Västra Götaland som andra delar av landet. Detta innebär att en uppdaterad och ny kunskap om mångspråkig biblioteksverksamhet tillförts regionens bibliotek.

Projektet har haft många samverkansparter vilket lett till att nya kontakter, nätverk och samarbeten skapats såväl regionalt som lokalt.

Nu är det upp till det lokala biblioteket och dess beslutsfattare att gå vidare, omsätta nya kontakter, kunskaper och erfarenheter i vardagspraktik och fortsätta utveckla en biblioteksverksamhet som tillfredsställer de lokala behoven utifrån bibliotekets samhällsuppdrag. ■

“ Här finns hur mycket
som helst att göra,
men vad är rimligt,
vad får det kosta?
”

PROJEKTET HAR GETT framgångsrika metoder

UNDER DET INTENSIVA erfarenhetsutbyte, som kurserna inom projektet gett tillfälle till, har några metoder och idéer som olika bibliotek använt sig av, väckt stort intresse och används nu på allt fler bibliotek. Ett gemensamt drag för dessa verksamheter är att de är öppna för alla, vilket är viktigt både praktiskt och sett ur ett teoretiskt perspektiv. Det manifesterar biblioteken som viktiga mötesplatser och interkulturella arenor där dialog, samarbete och gemensamt kunskapssökande kan äga rum. Forskning

visar att all kategorisering av människor tenderar att skapa skiljelinjer mellan ”vi” och ”dom”. Biblioteken, som ger alla sina besökare en individuell service, är väl lämpade att bryta ett förminskande schablontänkande och istället möta individer med alla deras olika behov och önskemål. De metoder som funnits vara mest framgångsrika är alltså inte nya utan har vuxit fram vid lokala bibliotek under en lång tid.

Här följer beskrivningar av framgångsrika metoder:

“ Biblioteken, som ger alla sina besökare en individuell service, är väl lämpade att bryta ett förminskande schablontänkande och istället möta individer med alla deras olika behov och önskemål.

■ Våga klicka

PROBLEMET MED DEN DIGITALA klyftan har blivit alltmer uppmärksammat. Biblioteken började redan i slutet av 90-talet med enkla datakurser, då oftast avsedda för seniorer och anordnade av en förening som speciellt arbetade med att få äldre att använda datorer. Biblioteken i Gamlestaden och Kortedala, stadsdelsbibliotek i Göteborg, sökte då projektpengar för att kunna erbjuda enkla datakurser för alla och då framförallt till personer med annat modersmål än svenska. Under några år bedrevs kurser förutom på svenska även på arabiska, persiska, somaliska, serbokroatiska, kinesiska med flera språk. Dock visade det sig att de flesta med annat modersmål än svenska ville ha kursen på svenska för att samtidigt få träna språket.

Nyckeln till framgången är att kurserna är gratis och inte kräver några som helst förkunskaper. Fler och fler bibliotek erbjuder dessa enkla kurser för alla som inte fått chansen att ta till sig IT-tekniken genom skola eller arbete och det kommer under lång tid framöver att vara väldigt många och en stor del av dem kommer från andra länder. ■

■ Språkcaféer

”SPRÅKCAFÉ” ÄR EN PEDAGOGISK metod som har sitt ursprung i Kortedala bibliotek. Bakgrunden var att en kaffepaus infördes i de enkla datakurserna för att deltagarna skulle få koppla av lite. Det visade sig att dessa pauser blev längre och längre och hade ett egenvärde som samtal över alla gränser vad gäller språk, ålder, bakgrund. Detta kombinerat med att biblioteket får många förfrågningar från personer som behöver träna att prata svenska och därför ville praktisera på biblioteket, ledde till att man startade ”Café Ordbron – samtal på lätt svenska”.

Man bjuder in till samtal under någon eftermiddagstimme en gång i veckan. Oftast finns något tema. Ibland inbjuds någon gäst från någon organisation eller myndighet. Hela tiden gäller att de som ”leder” samtalet ser till att alla får chansen att prata och att hantera situationen så att det hela inte blir alltför personligt eller konfliktfyllt vad gäller politik och religion. Det innebär inte att sådana ämnen undviks utan att man skapar en atmosfär av samtal och inte diskussion. Nu är det många bibliotek såväl i Västra Götaland som resten av landet som bjuder in till konversations träning i olika former. Upplägg och innehåll varierar, ibland är det bibliotekspersonal som leder samtalen och i andra fall är det olika frivilligorganisationer, exempelvis Röda Korset eller Medborgarskolan som står för verksamheten.

Flera bibliotek har börjat använda metoden även vad

gäller andra språk, till exempel engelska, arabiska och kurdiska. Här finns outtömliga möjligheter vad gäller att dela med sig av språkkunskaper, att lära av varandra. ■

■ Livslångt lärande

FÖR DEN SOM KOMMER NY till Sverige är första steget in i det svenska samhället att lära sig språket. Den som kommer som flykting, vilket numera är en väldigt liten del av invandringen, får ganska omgående börja på svenskurs och går där på heltid med betalning. För övriga gäller att svenskundervisningen är gratis, men sin försörjning får man ordna genom arbete eller annat sätt. Många behöver även komplettera sin utbildning och skolorunderbyggnad på olika nivåer alltifrån grundskola till högskola eller yrkesutbildning. Detta ställer stora krav på folkbiblioteken vad gäller media, IT och personal, eftersom de olika kursanordnarna ytterst sällan har egna bibliotek.

Många bibliotek har tagit sig an denna uppgift, ibland med projektmedel, och ibland som del av ordinarie verksamhet, vilket det givetvis borde vara. I Göteborg, exempelvis, pågår sedan 2003, ett projekt vid flera bibliotek med service speciellt riktad till de vuxna som håller på att lära sig svenska och de som studerar på grundskole- och gymnasienivå. Verksamheten består av mediainköp, kurser, handledning och erbjudande av data- och studiemiljö. Mediainköpen avser alla typer av material för svenskinlärning och även för inlärning av engelska utan att behöva kunna svenska, exempelvis engelskkurs på arabiska, persiska med flera språk. Dessutom köps skolböcker för grundskola och gymnasium på svenska och där det är möjligt även på respektive språk. Inom projektet jobbar man med såväl enkla datakurser som språkcaféer såsom de beskrivits ovan. Individuell handledning i IT-hantering, informationssökning och studier erbjuds vid bestämda tider ett antal timmar i veckan. Detta sker i den speciella studie- och IT-miljö som dessa bibliotek har, innehållande viss referenslitteratur och ett antal datorer enbart avsedda för vuxenstuderande. ■

■ Läxhjälp

PÅ DE LÄGRE SKOLSTADIerna förekommer i stort sett inga läxor i de svenska skolorna, däremot har elever på högstadiet och gymnasiet och inom vuxenutbildningen hemuppgifter som de på grund av egna eller föräldrars bristande kunskaper framförallt vad gäller svenska kan ha svårt att klara. Folkbibliotek i områden med många invandrare erbjuder

//

Flerspråkighet är en rikedom för såväl individen som samhället, förutsatt att möjlighet finns att befästa och vidareutveckla såväl svenskan som andra modersmål och studiespråk.

ABO

därför ofta läxhjälp någon gång i veckan. Vanligen är det någon frivilligorganisation, som Rädda Barnen, Röda Korset eller Individuell Människohjälp, IM, som står för verksamheten som sköts av frivilliga. För bibliotekspersonalen är det en avlastning att kunna hänvisa till dessa läxhjälpstider eller de ovan nämnda handledningstiderna när man inte hinner hjälpa hela vägen under den ordinarie tjänstgöringen då köerna växer vid informationsdisken. Vid några bibliotek är läxhjälp mer specialiserad, till exempel inriktad på naturvetenskap eller matematik, men i de flesta fall försöker de frivilligarbetande med gemensamma krafter och med hjälp av biblioteksresurser att klara alla ämnen och det brukar gå bra. Det som är viktigt att tänka på med läxhjälp är att man ska vara handledare och pedagog, inte den som gör läxan, skriver uppsatsen, eller löser talen åt eleven. ■

■ Berättande

SAGOPERÄTTANDE I OLIKA former har prövats på många bibliotek, här följer några exempel på framgångsrika metoder.

Att berätta folksagor på enkel svenska och dramatisera och illustrera berättandet åskådligt gör att alla förstår och fångas av historien. Ofta känner barnen igen den som en egen folksaga fast i en annan miljö, med andra djur och annan natur. Barnen får på så sätt en gemensam upplevelse samtidigt som det blir ett utbyte över kulturgränser och en insikt om att mycket är gemensamt och allmänmänniskt.

Många bibliotek, exempelvis i Vänersborg och Uddevalla, anordnar sago- och berättarstunder på olika språk. Ibland finns språkkompetensen bland personalen i andra fall samarbetar man med förskolelärare och föräldrar som antingen håller i sagostunderna eller spelar in sagor som sedan kan användas på biblioteket.

Allas barnbarn, www.allasbarnbarn.nu, är ett projekt som pågått sedan början av 2000-talet på initiativ av olika pensionärsorganisationer. Idén är att äldre personer regelbundet besöker förskolor och samlar en grupp barn som man läser och berättar för. Med detta vill man skapa läslust hos barn redan innan dessa själva kan läsa, påverka barns språkutveckling, stimulera barns språkliga kommu-

nikation och skapa möten mellan generationer och etniska kulturer. Syftet med själva projektet är att skapa förutsättningar för att uppnå målen, främst genom att skapa nätverk för samverkan, ge förberedelse för läsverksamheten för den som är gäst i förskolan, ge tips om god barnlitteratur och metoder för högläsning och berättande.

Pensionärer samarbetar med bibliotekarier och förskollärare i förskolorna. En barnbibliotekarie i kommunen/kommundelen är ”spindel i nätet”.

Ännu så länge har metoden varit mycket framgångsrik då det gäller att berätta på svenska på många orter i landet. I bland annat Skövde och Borås satsar man nu, med stöd av Kulturrådet, på att engagera personer som kan läsa och berätta på andra språk än svenska. ■

■ Brukarråd

BISKOPSGÅRDENS BIBLIOTEK i Göteborg har samarbetat med Immigrant-institutet i Borås i EU-projektet ESME, Libraries for All, samtidigt som flera i personalen deltagit i ”Det mångspråkiga bibliotekets” kompetensutveckling. En viktig del i ESME-projektet var att ta vara på invandrades resurser genom att skapa en mångkulturell referensgrupp med boende och bibliotekarier som stöd för bibliotekets mångspråkiga och interkulturella utveckling. De boende, som ingår i referensgruppen, gör det som individer, inte representanter. De har bjudits in av bibliotekspersonalen utifrån att de tillhör majoritetsspråken i stadsdelen, är väl etablerade i lokalsamhället, använder biblioteket på olika sätt och har ett stort nätverk att rådfråga och förankra frågor i för att nå nya målgrupper. Viktigt var också att få en bred åldersspridning och en så jämn fördelning mellan kvinnor och män i gruppen som möjligt.

Både Hjällbo och Hammarkullens bibliotek i Göteborg har sedan flera år ett brukarråd, som är med och påverkar framförallt bibliotekets allmänkulturella verksamhet.

Erfarenheten från alla biblioteken visar att en grupp, som kan vara sammansatt på många olika sätt, som träffas regelbundet och har invånarnas behov och bibliotekets möjligheter i fokus kan inspirera och bidra till en bättre och mer lokalt förankrad biblioteksverksamhet.

För personalen på Biskopsgårdens bibliotek har projektsamarbetet med Immigrant-institutet och boende i Biskopsgården fungerat som en vitamininjektion och en kick för fortsatt interkulturellt utvecklingsarbete i samarbete med boende i stadsdelen. Tack vare att det fanns projektpengar kunde många av de boendes önskemål, idéer och förslag genomföras inom några veckor. Detta gjorde att de boendes engagemang för biblioteket ökade. Samtidigt har personalen blivit mer aktiv när det gäller att ta kontakt och bjuda in till samtal, både på golvet och i referensgruppen. ■

■ Fler röster

VEM SOM SKRIVER HISTORIA och hur den skrivs är av stor vikt för en demokratisk utveckling. Människor i dag vill och kan uttrycka sig. Det ser man i sociala medier där särskilt ungdomar söker chansen att bli sedda och bekräftade. Under kursen i Kultur-pedagogik arbetade deltagarna för att ta fram lokala projekt som nu pågår. I Vara kommun

har en av kursdeltagarna gjort en film där människor som bor i kommunen berättar sin historia. Berättelser från de som bott på platsen i generationer blandas med personer och familjer som nyligen kommit till Vara från andra delar av världen.

Projektet "Det mångspråkiga biblioteket" har kommit i kontakt med ett annat projekt som arbetar i samma riktning. I "Kulturarvet och toleransen", som drivs av Sveriges Hembygdsförbund vill man lyfta fram kulturarvet som en gemensam tillgång för alla. Hembygdsrörelsen är Sveriges största kulturella folkrörelse och vill vara en motvikt när främlingsrädda grupper för fram en kultursyn där Sveriges historia, kultur och traditioner används för att utestänga människor. Kulturarvet visas fram som en dynamisk kraft som kan bidra till generositet och verka inkluderande. Biblioteken kan anta utmaningen och göra sina lokalsamlingar mer dynamiska. I bred samverkan inom folkbildningen och tillsammans med idéburna organisationer kan man bygga en ny inkluderande, mångfaldig lokal historia. Ett gott exempel är filmen "Har du rötter i dina fötter" som skapats i Vara. ■

” Om man som politiker bedömer verksamheten efter trubbiga mått som utlånings- och besökssiffror missar man att utvärdera hur biblioteket klarat sitt samhällsuppdrag.

MER OM DET mångspråkiga biblioteket

SAMMANLAGT 60 biblioteksanställda, hälften från Göteborg och hälften från övriga regionen, har deltagit i tre längre kurser. ”Expertkursen”, som var den mest omfattande, började med en tredagars resa till Stockholm med besök på Mångkulturellt Centrum, biblioteket i Fittja, Internationella biblioteket, LL-stiftelsen och Världsbiblioteket. Sedan följde enstaka utbildningsdagar om SFI och svenska som andra språk, modersmålsinläring, mediaurval, IKT, metodfrågor med mera. Goda exempel på mångspråkig biblioteksverksamhet i Nacka och Malmö har presenterats, liksom ESME-projektet. Viss kurslitteratur har ingått och även studiebesök vid flera bibliotek och andra institutioner i regionen. Alla deltagarna förväntas göra ett projektarbete, som allteftersom presenteras på

FAKTA & KONTAKT

- Mångspråkiga Biblioteket, mangsprak.ning.com
Här finns länkar till viktiga aktörer och kunskapskällor vad gäller mångspråkig biblioteksverksamhet, liksom goda exempel, lästips, diskussioner och kontakter till andra engagerade.
- Framsidan, www.framsidan.net
Specialnummer 2/2011 plus enstaka artiklar såväl i tidskriften som på nätet.
- Kultur i Väst, www.kulturivast.se
Klicka fram till projektet, där finns nyhetsbrev och länkar till paper till IFLA och mötesplatskonferensen, en artikel i IFLA Journal och en vetenskaplig utvärdering av projektet.
- ESME, Libraries for All, www.librariesforall.eu
Här finns bland annat handbok och riktlinjer för mångspråkig biblioteksverksamhet, även svensk version.
- Kontakter:
Bengt Källgren, bengt.kallgren@vgregion.se,
Lisbeth Stenberg, stenberg.lisbeth@gmail.com,
Ingrid Atlestam, ingrid.atlestam@gmail.com

projektets plats på nätet, mangsprak.ning.com

En något kortare kurs, ”Kultur-pedagogik”, inspirerades av projektets samarbetsparter, Världskulturmuseet och Mångkulturellt Centrum. Syftet var att initiera och ge redskap till bibliotek att ta ett ansvar för att få fler röster att höras i offentligheten. Utmaningen var att få till stånd en bred lokal samtidsdokumentation som kan vara en grund för en lokal identitet och dialog över språk och kulturgränser.

Den tredje kursen ”Genus och interkulturalism”, avsedd för chefer och andra nyckelpersoner, arrangerades i samarbete med Kvinnofolkshögskolan. Kursen bestod av fyra heldagar med föreläsningar och diskussioner, bland annat om den nya diskrimineringslagen, likavärdesplaner och normer kring kön och mångfald.

Utvärderingen av kurserna har visat att de var mycket uppskattade, men några problem, som gäller all kompetensutveckling inom biblioteksverksamhet, visade sig, nämligen bristen på tid och pengar för kursdeltagarna. Det frestar på hela personalgruppen när någon är på kurs och det finns sällan utrymme för den extra tid som behövs för uppgifter som ska göras mellan kurstillfällena eller att genomföra något projektarbete. Flera bibliotek avstod från att skicka deltagare på grund av att det inte går att avvara någon om bibliotekets öppethållande ska klaras.

Andra påtalade den frustration det leder till när man får nya idéer och ny kunskap men det inte ges något utrymme att kunna använda detta i det dagliga arbetet och att det är svårt att inspirera och förmedla vidare till arbetskamraterna.

Inspirationsdagar

För att sprida metoder och idéer från kompetensutvecklingen inbjöds all bibliotekspersonal och engagerade hos projektets samarbetsparter till inspirationsdagar, ”Mångspråkiga mötesplatser” på fyra platser i regionen Skövde, Trollhättan, Göteborg och Borås. Syftet var att ge kunskap och påverka attityder om den nya svenska verkligheten och dess plats i världen och att genom goda exempel inspirera fler till utveckling av

lokalt samarbete. Totalt deltog cirka 450 personer. De flesta från bibliotek men andra var från till exempel folkhögskolor, studieförbund, Rädda Barnen, Röda Korset, flyktingmottagning, SFI. Inledningen hölls av en politiker och vid varje tillfälle föreläste länsstyrelsen och en forskare och en författare/artist hade ett framträdande. Dessutom fanns två block med valbara seminarier där deltagare i de olika kurserna och projektets samarbetspartner berättade om sin verksamhet. Utvärderingen visade att dagarna var mycket uppskattade och inspirerande.

Styr- och referensgrupp

Många samverkanspartner har varit knutna till projektet mer eller mindre intensivt, följande fanns med från början: Internationella biblioteket, Mångkulturellt centrum, Högskolan i Borås, Världskulturmuseet, Allas barnbarn, Kvinnofolkshögskolan, Röda Korset/Röda Halvmånen, Rädda Barnen, Västra Götalands Bildningsförbund, Författarcentrum Väst.

Andra har tillkommit under projektets gång, såsom ESME, Länsstyrelsen, Sensus och Högskolan Väst.

Samverkansparterna har ingått i en referensgrupp. Projektet har även haft en styrgrupp under ledning av Bengt Källgren, Kultur i Väst, som tillsammans med Lisbeth Stenberg och Ingrid Atlestam utgjort projektledning.

Ringar på vattnet

En viktig del av ett ESF-projekt är att informera om dess innehåll och resultat så att det får effekt utöver vad det gett dem som varit direkt berörda, så att en kompetensutveckling och attitydpåverkan äger rum i vidare kretsar.

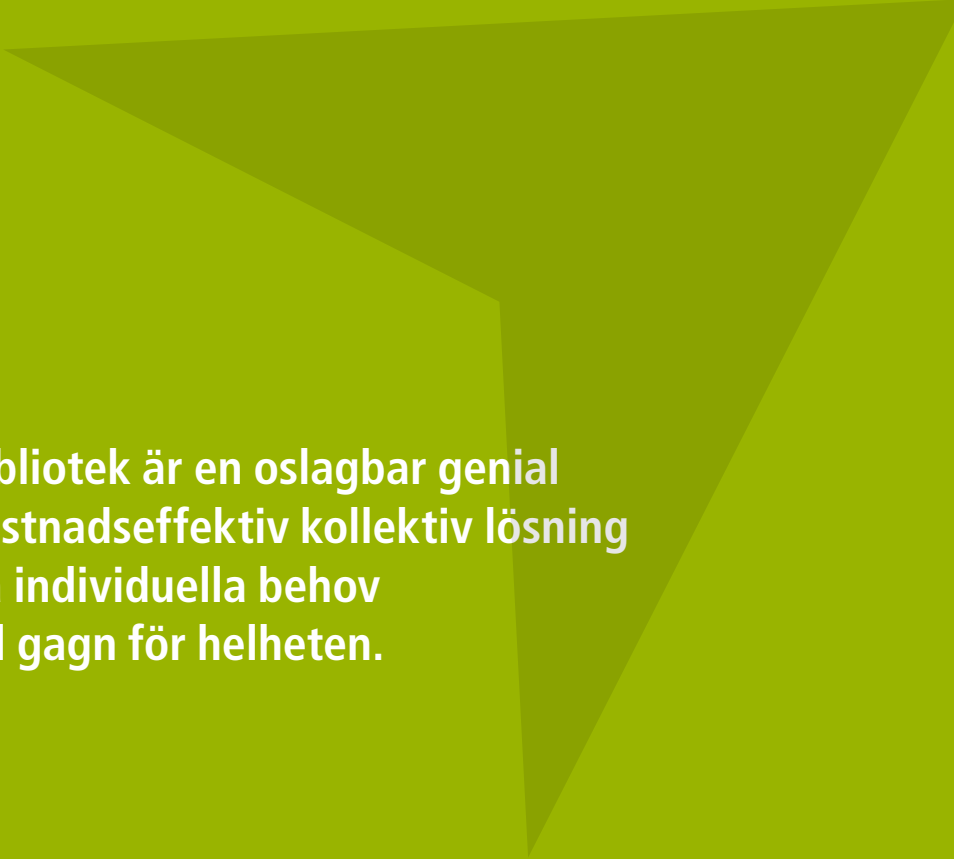
Detta har skett genom det nyhetsbrev som skickats digitalt till ett par hundra mottagare över hela landet och

genom en ning, som är en kombination av databas, blogg och socialt media. Ningen ”Mångspråkiga biblioteket”, mangsprak.ning.com, har över hundra medlemmar. Dessutom har projektet inspirerat till enstaka artiklar i olika tidningar och ett temanummer av tidskriften Framsidan, som ges ut av Kultur i Väst.

Överhuvudtaget har mycket energi lagts på att utnyttja alla möjligheter att lyfta fram nödvändigheten av att biblioteken, i samverkan med andra aktörer, utvecklar en verksamhet som är anpassad till, och formad i samarbete med, lokalsamhällets medborgare från hela världen. När över 3 500 bibliotekarier från hela världen kom till Göteborg för ett möte med International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA, valdes ”Det mångspråkiga biblioteket” ut att medverka vid tre olika aktiviteter, ett ”paper” och seminarium på själva huvudkonferensen, en ”poster-session”. Vid ett seminarium under en efterkonferens i Köpenhamn presenterades ytterligare ett ”paper”. Det ”paper” som presenterades vid huvudkonferensen finns lätt omarbetat publicerat i IFLA Journal 3/2011 med rubriken ”Collection development for immigrants – what to purchase, and why?”

Projektet deltog med en monter, tre seminarier och flera framträdanden på Internationella Torgets scener vid mässan Bok & Bibliotek 2010. Två år i rad har projektet deltagit med ”paper” och seminarium vid ”Mötesplatskonferensen”, Bibliotekshögskolan, Borås.

Intresset för denna unika kompetenssatsning har också lett till inbjudningar där projektledningen kunnat dela med sig av erfarenheter och tankar till andra län: Sörmland, Östergötland, Örebro, Västmanland och Gävleborg. Även till Moskva har ryktet nått och på Svenska ambassadens initiativ kom en inbjudan att medverka vid en bokmessa och tala för ryska bibliotekarier. ■

**“ Bibliotek är en oslagbar genial
kostnadseffektiv kollektiv lösning
på individuella behov
till gagn för helheten.**

Kultur i Väst

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

**VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN**